

عوامل اجتماعی موثر بر هویت فرهنگی

حسن اغنیا

www.ketab.ir

سرشناسه: اغنیا، حسن، ۱۳۶۲-

عنوان و نام پدیدآور: عوامل اجتماعی موثر بر هویت فرهنگی / حسن اغنیا

مشخصات ضاهری: ۶۷ ص

نوبت چاپ: اول.

مشخصات نشر: انتشارات حله- ۱۳۹۶

ایک: ۴-۱-۹۹۷۴۲-۹۷۸-۶۰۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: هویت فرهنگی -- جنبه‌های اجتماعی

رده‌بندی: ۳۰۰/۵ / ۳۰۰ / ۵
رده: ۳۰۰ / ۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۲۱۹

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۲۱۹

عوامل اجتماعی موثر بر هویت فرهنگی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

صفحه آرای: احمد شیخ زاده.

طراح جلد: فاطمه محمدزاده.

ویراستار: منصوره صبح نمایان.

نمونه خوانی: صالحه رئیسی.

تلفن تماس: ۰۹۱۷۸۷۱۶۱۳۶

۱	مقدمه
	تعاریف و مفاهیم
۱۷	هویت و فرهنگ
	نظریه‌های فرهنگ و هویت
۲۹	امیل دورکیم
۳۱	نظریه ماریسا
۳۲	نظریه ساختاری هویت وایت
۳۲	نظریه کولی
۳۴	نظریه مید
۳۵	نظریه بلومر
۳۵	اروینگ گافمن
۳۷	نظریه برگر و لوکمان
۳۸	نظریه بورديو
۴۲	نظریه آنتونی گیدنز
۴۴	نظریه جنکینز
۴۵	نظریه تاجفل

عوامل موثر بر هویت

۴۹

خانواده و هویت

۵۰

رسانه و هویت

نتیجه گیری و پیشنهاد

۵۹

نتیجه گیری

۶۳

جمع و آخذ

www.ketab.ir

نتیجه

آگاهی از خواتم از قبیل که هستیم؟ چه هستیم؟ برای چه هستیم؟ و . . . به ذهن ما خطرات می‌کند و درصدد هستیم به نحوی به آن‌ها پاسخ دهیم. این سؤالات را با توجه ریشه و خاستگاه بنیادی خودمان می‌سازد. به عبارت دیگر، بر ریشه‌یابی هویت خود که همان تلاش برای تعیین آن است، حرکت می‌کنیم. برای دیگران نیز اهمیت دارد که ما به کجا تعلق داریم؛ بیشتر مردمی که با آن‌ها برخورد می‌کنیم می‌کوشند ما را در کشوری قرار دهند که در آن ملتی داشته باشیم، یا به موقعیت، جایگاه و لنگرگاهی پیوند دهند که بر اساس آن بتوانند رفتارهای اجتماعی ما را تفسیر پذیر، پیش‌بینی پذیر یا تحلیل‌پذیر نمایند. این جنبه‌ی اصلی آن چیزی است که وقتی درباره‌ی «هویت» سخن می‌گوییم، به آن اشاره داریم (آلبرو، ۱۳۸۰: ۱۲۶).

موضوع هویت از جمله موضوعاتی است که از نظر روانشناسان و جامعه‌شناسان همواره مورد توجه بوده است، خصوصاً در دهه‌های

اخیر، بالا رفتن اضطراب در نسل جوان و بحران هویتی که ریشه در تحولات نوین جهان دارد هویت فردی تا هویت ملی، مذهبی، قومی، فرهنگی و اجتماعی را تحت الشعاع خود قرار داده است. امروزه نیاز نوجوانان و جوانان به هویت و ثبات هویتی بیش از هر زمان دیگری است. زیرا مساله جهانی شدن و موضوع فرهنگ‌های تاریخی و خرده فرهنگ‌ها و محروم بودن کشورهای جهان سوم و نیمه صنعتی از تکنولوژی اطلاعات رسانی برای حفظ هویت خویش در یک درگیری مداوم با هم‌ساز گاه‌های متفاوت با هویت شخصی، هویت فردی و اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. (رمضانی، ۱۳۸۱، ۸). هویت عبارت است از انزوی - تمایزی که فرد بین خود و دیگران می‌گذارد. هویت شخصی سازی - اجتماعی است و طرز فکر و عقاید و نحوه ارتباط فرد با دیگران را شامل می‌شود (احمدی، ۱۳۷۵). بر اساس نظریه اریکسون (۱۹۶۸) اگر هویت شخصی جوان در طول زمان و براساس تجربیات حاصل از برابری در صیقل اجتماعی شکل بگیرد و جوان خود را بشناسد و از دیگران جدا سازد، تعادل روانی او تضمین می‌شود. ولی اگر به جای خود آگاهی و تشکیل هویت مثبت، دچار ابهام در نقش شود، هماهنگی و تعادل روانی او به هم می‌خورد و به بحران هویت دچار می‌شود؛ بنابراین، رشد و تکامل جوانان وابسته به حل این بحران است. محققان از مدت‌ها پیش متذکر شده‌اند که دین منبعی برای آرامش است و برای انسان، هدفمندی و احساس

کنترل شخصی به ارمغان می‌آورد. بخش عمده‌ای از تحقیقات نشان می‌دهد که افراد هنگام مواجهه با بحران، از راه حل‌های مذهبی استفاده می‌کنند؛ بنابراین، ایمان مذهبی منبع یک نیروی مهم و اثر بخش به هنگام مواجهه با بحران است. (هیل هود، ۱۳۸۲). هویت فرهنگی مجموعه ارزش‌ها، باورها، سمبل‌ها و... است که سبب شناخته شدن و شمار ساختن فرد و جامعه از دیگر افراد و جوامع می‌شود. از این رو هویت قومی فرهنگی بر سه مدار پیوسته با یکدیگر که حول یک محور می‌چرخد حرکت می‌کند: ۱- فرد درون گروه و جماعت واحد که می‌تواند در قبیله، طایفه، گروه‌های اجتماعی و... ظهور کند. ۲- جماعت و گروه می‌تواند ملت‌ها که هویت فرهنگی مشترکشان به مثابه وجه تمایز آنها به شمار می‌رود. ۳- سرانجام ملت‌های واحد و یکپارچه در مقایسه با دیگر ملل (مدرنیته یا تجدد). برگر و لوکمان در رابطه با هویت می‌گویند که هویت یکی از اجزای اصیل واقعیت ذهنی است و مانند هرگونه واقعیت ذهنی، پیوند دیالکتیک با جامعه دارد. هویت در اثر فرایندهای اجتماعی تشکیل می‌شود و پس از متبلور شدن باقی می‌ماند، تغییر می‌کند یا حتی در نتیجه روابط اجتماعی از نو شکل می‌گیرد (اشرفی، ۱۳۷۹). برت و هال هم معتقدند که هویت مقوله‌ای ثابت بینابینی و رخنه ناپذیر نیست؛ بلکه افراد در مقاطع زمانی مختلف هویت‌های متفاوتی را بر

عده می‌گیرند که حتی ممکن است حول مفهوم منسجم و واحد از شخصیت استوار نباشد (ذکایی، ۱۳۸۰).

مساله‌ی هویت و فرهنگ

امروزه افزایش ارتباطات جهانی و جهانی شدن، موجب ایجاد تغییرات فرهنگی بسیاری در جوامع مختلف شده است. رواج ارزش‌های گوناگون، قرار گرفتن در معرض اندیشه و گرایش‌های مختلف، از جمله عوامل تهدید کننده تعلق خاطر به هویت اجتماعی و فرهنگی افراد به‌خصوص در میان جوانان است. با توجه به شکل‌گیری شخصیت در این سنین - آن‌گونه که اریکسون نیز اشاره می‌کند - جوانان در نوجوانی به سه می‌برند که پایه و اساس تعهد، تعمیم یافته و احساس تعلق عاطفی به جامعه خود را کسب می‌کنند. در سنین نوجوانی و جوانی شخصیت فرد شکل گرفته و طی روند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری، ارزش‌ها و منجرهای جامعه خود را درونی می‌کند و براساس آن‌ها رفتار و اندیشه‌های خود را شکل می‌دهد. حال اگر در این سنین، در روند درونی‌سازی ارزش‌ها و منجرهای اجتماعی خللی ایجاد شود و جوان نتواند بر اساس محکمی برای رفتار و اندیشه‌ها و ثبات شخصیتی خود بنا نهاد با از خود بیگانگی، تعارضات اعتقادی، تزلزل شخصیتی و بی‌هویتی دینی و فرهنگی روبرو می‌شود. این امر می‌تواند، سبب روی آوردن جوان به

الگوهای بیگانه، کشمکش‌های عقیدتی و فکری، ضعیف شدن بنیان‌های خانواده، شکاف بین نسلی و دوری گرفتن از ارزش‌های ایرانی-اسلامی شود. چنانچه در کشور ما هویت فرهنگی غالبی مبتنی بر ارزش‌های اصیل اسلامی - ایرانی حاکم نباشد، جامعه دچار چند دسته‌بندی بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی شده و وحدت آن تضعیف خواهد شد.

امروزه نیاز جوانان و جوانان به هویت و ثبات هویتی بیش از هر زمان دیگری است. زیرا مساله جهانی شدن و موضوع فرهنگ‌های تاریخی و خرده فرهنگ‌ها و برخورد با فرهنگ‌های جهان سوم و نیمه صنعتی از تکنولوژی اطلاع‌رسانی برای حفظ هویت خویش در یک درگیری مداوم با هجوم انواع نگاه‌های متفاوت با هویت شخصی، هویت فردی و اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. (رمضانی، ۱۳۸۱، ۸). امروزه جوانان ایرانی از یک طرف تحت تاثیر فرهنگ دینی جامعه خود هستند، فرهنگی که مورد احترام خانواده‌ها و اجتماعات محلی است و از طرفی دیگر متأثر از نهادهای آموزشی، رسانه‌ها، جمعی (داخلی و خارجی) و عناصر ساختی دنیای مدرن هستند و نیز ایران از برخی مشکلات اقتصادی و اجتماعی که ناشی از بی‌ثباتی‌های خاص قبل و بعد جنگ است در رنج بوده‌اند (سراج زاده، ۱۳۸۴، ۱۹۰). جوانی یک دوره‌ای از زندگی است که حد فاصل دوران کودکی و بزرگسالی قرار می‌گیرد. هویت یابی در این دوره از اهمیت ویژه‌ای

برخوردار است. چرا که رفتارهای بعدی فرد را شکل می‌دهد. چنانچه فرد دچار بحران هویت شود، مشکلات عدیده‌ای را به همراه خواهد داشت که از جمله آن‌ها می‌توان گرایش به الگوهای بیگانه، انحرافات اجتماعی و ... نام برد. اگر هویت فرهنگی غالبی بر جامعه حاکم باشد، جامعه دچار چند دستگی گردیده و وحدت آن تضعیف خواهد

شاید

هویت‌های متعددی برای انسان وجود دارد که هویت فردی، اجتماعی، ملی، مذهبی و قومی از آن جمله هستند. اما هویت فرهنگی^۱ مشرف بر تمامی انواع هویت‌ها است، و با آن‌ها در ارتباط متقابل قرار دارد. هویت فرهنگی دارای ابعاد گوناگونی است؛ از جمله این ابعاد برآیند هویت‌های افراد در مقیاس جمعی به اضافه آموزش، جامعه‌پذیری^۲ و آداب و رسوم^۳ آنان می‌باشد که در زمینه‌های مختلف فردی، سیاسی و اجتماعی متجلی می‌شود. (عاینجانی، ۱۳۸۶). هویت فرهنگی به این دلیل که پاسخگوی سئوالات اساسی در عهد تکالیف جامعه‌ای می‌باشد برای جوانان فراهم کننده پایه و پشت‌بند فکری برای رفتار و اندیشه‌های اجتماعی محسوب می‌شود، و امروزه یکی از اساسی‌ترین مسائل پیش‌روی جوانان به شمار می‌رود که باید به آن پاسخ داده شود. هویت فرهنگی دارای مؤلفه‌های گوناگونی می‌باشد که از جمله

1. Cultural identity

2. Sociability

3. Customs

مهم‌ترین آن‌ها برای جوانان که آن‌ها را از بیگانگی سیاسی و اجتماعی دور می‌سازد اهمیت به ارزش‌هایی است که به عنوان مبانی هویتی در انقلاب اسلامی ایران مطرح شدند.

فرآیند تغییر و تحول همیشه زندگی بشر را تحت تأثیر قرار داده است. در گذشته این روند به دلیل سرعت کم، تأثیرات کمتری نیز در پی داشت ولی امروزه این فرآیند سرعت گرفته است. گسترش وسایل ارتباط جمعی، سهولت انتقال فرهنگ در سطح وسیع شده و در جهت حذف مرزهای نظام فرهنگی عمل می‌کند که پیامدهای مثبت و منفی نیز در پی خواهد داشت. این تغییرات و دگرگونی‌های عظیم هرچیز را تحت الشعاع قرار می‌دهد. خصوصاً به قلمرو فعالیت‌های فردی و شکل‌گیری خود راه می‌یابد. دنیا، آن سائیل مربوط به هویت افراد مطرح می‌شود. جوانی یک دوره‌ای از زندگی است که حد فاصل دوران کودکی و بزرگسالی قرار می‌گیرد. هویت‌یابی در این دوره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. چرا که رفتارهای بعدی فرد را شکل می‌دهد. چنانچه فرد دچار بحران هویت شود، مشکلات عمده‌ای را به همراه خواهد داشت که از جمله آن‌ها می‌توان گرایش به الگوهای بیگانه، انحرافات اجتماعی و ... نام برد. اگر هویت فرهنگی و اجتماعی غالبی بر جامعه حاکم نباشد، جامعه دچار چند دستگی گردیده و وحدت آن تضعیف خواهد شد. بنابراین ما در این تحقیق به دنبال این هستیم که: ۱- هویت فرهنگی جوانان در چگونه وضعیتی

عوامل اجتماعی موثر بر هویت فرهنگی

است؟ ۲- عوامل اجتماعی موثر بر هویت فرهنگی جوانان کدام هستند؟

www.ketab.ir